

Ekologiczni

Programy ekologiczne nie są już penitencjarnym novum. Analiza projektów prośrodowiskowych z lat 2024-2025 pokazuje, że są one coraz bardziej powszechne i cenione. Zwłaszcza za ich walor edukacyjny, readaptacyjny i terapeutyczny.

Eko-resocjalizacja to koncepcja, która łączy cele wychowawcze i reintegracji społecznej osadzonych z troską o środowisko naturalne. Podejście to umożliwia osobom pozbawionym wolności nie tylko nabycie nowych umiejętności, ale także rozwój postaw proekologicznych, które są istotne w procesie ich reintegracji społecznej oraz w fazie postpenalnej. Angażowanie ich w działania na rzecz ochrony środowiska pozwala im poczuć się odpowiedzialnymi za otaczający świat, co może wpłynąć na ich pozytywną przemianę.

Różnorodność

W ostatnich latach w polskich jednostkach penitencjarnych rośnie zainteresowanie łączeniem działań prośrodowiskowych z procesem resocjalizacji. Nie są to jedynie drobne inicjatywy. Coraz częściej ochrona środowiska staje się stałym elementem programów wychowawczych, terapeutycznych i edukacyjnych.

Nasze obserwacje obejmują lata 2024–2025, kiedy to działania proekologiczne przybrały na intensywności i różnorodności. Przyglądamy się projektom realizowanym w różnych częściach Polski, od Rawicza, przez Opole Lubelskie po Sztum i Kamińsk, które pokazują, jak zakłady karne i areszty śledcze mogą stać się przestrzenią edukacji ekologicznej. Przyjmujemy hipotezę, że działania

prośrodowiskowe stanowią skuteczne narzędzie w procesie resocjalizacji.

Przeprowadzona analiza materiałów informacyjnych na portalach o tematyce penitencjarnej wskazuje, że projekty eko-resocjalizacyjne w jednostkach penitencjarnych obejmują szerokie spektrum działań. Najczęściej są to: warsztaty edukacyjne, w których więźniowie poznają zagadnienia segregacji odpadów, ochrony przyrody i adaptacji do skutków zmiany klimatu; prace porządkowe i nasadzenia w parkach krajobrazowych, lasach czy przy liniach brzegowych jezior. Projekty zawodowe, np. pszczelarstwo czy monitoring różnorodności biologicznej to połączenie kształcenia zawodowego z praktyką w środowisku, a cykliczne akcje, m.in.

Dzień Ziemi czy Sprzątanie Świata integrują osadzonych z lokalnymi społecznościami.

Ważnym trendem jest również rozwój stałych programów wpisanych w strategię resocjalizacyjną jednostki, np. „Zielono mi” czy „Eko-Życie”. Łączą one edukację, praktykę zawodową, elementy terapii zajęciowej i współpracę z instytucjami zewnętrznymi, co pozwala osadzonym rozwijać kompetencje przydatne po opuszczeniu więzienia.

Na podstawie analizy praktyk proekologicznych z lat 2024–2025 proponujemy typologię siedmiu typów projektów eko-resocjalizacyjnych. Każdy z nich pełni inną funkcję wychowawczą, edukacyjną lub społeczną, a razem tworzą spójny system wsparcia dla osadzonych.

Nr	Typ projektu	Cel główny	Przykłady
I	Edukacyjno-świadomościowe	Kształtowanie wiedzy i postaw ekologicznych	ZK w Rawiczu, ZK w Sieradzu
II	Prace terenowe i porządkowe	Rozwijanie odpowiedzialności i pracy zespołowej	AŚ w Ostrowie Wlkp., ZK w Sztumie
III	Specjalistyczne, zawodowe	Nabywanie kwalifikacji zawodowych w obszarze środowiskowym	ZK w Opolu Lubelskim – pszczelarstwo
IV	Cykliczne akcje tematyczne	Integracja i symboliczna readaptacja	ZK w Przytułach Starych, ZK w Kamińsku – Sprzątanie Świata
V.a	Programy instytucjonalne	Stać polityka edukacyjna jednostek penitencjarnych	„Eko-Życie”, „Zielono mi”
V.b	Programy partnerskie długofalowe	Długofalowa współpraca z instytucjami zewnętrznymi	ZK w Kamińsku, ZK we Włodawie
VI	Terapeutyczno-rekreacyjne (ekoterapia)	Regulacja emocji i rozwój osobisty	ZK w Sztumie, ZK w Kamińsku
VII	Komunikacyjne i społeczno-promocyjne	Budowanie relacji i pozytywnego wizerunku	ZK w Rawiczu

Siedmiotypowa klasyfikacja projektów pozwala zrozumieć ich różnorodność i pełnię funkcji resocjalizacyjnej. Nasze obserwacje wskazują, że tego typu inicjatywy powinny być kontynuowane i rozwijane, a dobre praktyki upowszechniane w całym systemie penitencjarnym.

Dla wspólnego dobra

Doświadczenia z polskich jednostek penitencjarnych pokazują, że wprowadzenie działań prośrodowiskowych przynosi wiele wymiernych efektów. Nauka współpracy i odpowiedzialności, rozwijania kompetencji zawodowych, a także uczestnictwo w inicjatywach społecznych pozwalają osobom pozbawionym wolności odbudować poczucie własnej wartości i więzi z otoczeniem. Ochrona środowiska staje się więc narzędziem resocjalizacji, które działa wielowymiarowo: edukacyjnie, terapeutycznie i społecznie.

Jednym z kluczowych elementów sukcesu w omawianym temacie jest współpraca z instytucjami zewnętrznymi – nadleśnictwami, parkami krajobrazowymi, szkołami czy firmami komunalnymi. Partnerzy dostarczają nie tylko merytoryczne wsparcie i materiały, ale także pozwalają więźniom realizować działania, które pomagają im w rozwijaniu różnorodnych kompetencji. Zwiększa to skuteczność edukacyjną i resocjalizacyjną. Długofalowe efekty eko-resocjalizacji mogą być widoczne w fazie postpenalnej – uczestnicy programów mogą częściej

podejmować pracę, zwłaszcza w zawodach związanych z rolnictwem, utrzymaniem zieleni czy gospodarką odpadami. Działania proekologiczne wzmacniają kapitał społeczny i poczucie współodpowiedzialności, co ułatwia powrót do życia w społeczeństwie. Ponadto osadzeni uczestniczący w pracach porządkowych, rekultywacyjnych i edukacyjnych przyczyniają się do poprawy stanu lokalnych ekosystemów, ograniczenia zaśmiecenia i wsparcia ochrony bioróżnorodności. Działania te wpisują się w cele zrównoważonego rozwoju (ang. UN Sustainable Development Goals) wzmacniając współodpowiedzialność obywateli – także tych odbywających karę – za stan przyrody. W dłuższej perspektywie eko-resocjalizacja staje się więc mostem łączącym potrzeby człowieka, społeczeństwa i środowiska, pokazując, że nawet w warunkach izolacji możliwe jest budowanie wspólnego dobra.

Ograniczenia i wyzwania

Pomimo licznych, pozytywnych efektów programów eko-resocjalizacyjnych, ich wdrażanie napotyka jednak pewne trudności. Brak odpowiedniej infrastruktury, ograniczone środki finansowe oraz konieczność dostosowania programów do specyfiki różnych jednostek penitencjarnych stanowią wyzwania, które muszą być pokonane. Nie każda osoba pozbawiona wolności może też zostać objęta oddziaływaniami eko-resocjalizacyjnymi

o charakterze otwartym. Wyłączeni są z nich szczególnie skazani tzw. niebezpieczni, którzy dopuścili się najcięższych przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu. Uzasadnia to konieczność izolowania ich od społeczeństwa ze względów bezpieczeństwa publicznego.

Podsumowując, lata 2024–2025 pokazują, że eko-resocjalizacja w Polsce nie jest chwilową modą, ale coraz bardziej systemowym podejściem do działań w zakresie readaptacji społecznej osadzonych. Łączy w sobie elementy edukacji, pracy praktycznej, terapii i integracji społecznej. Zdaniem badaczy tego zagadnienia dalszy jego rozwój może przyczynić się do efektywniejszej reintegracji społecznej więźniów oraz ich aktywnego uczestnictwa w ochronie środowiska naturalnego.

Piotr J. Chmielewski, Andżelika Haidt
zdjęcia Piotr Kochański, archiwum